

حقوق شهروندی و شهرداری در جایگاه مکمل

محبوبه سالاری جایینی^۱. فرشته بستانی^۲. شیرین دهقانی^۳.

مهنوش فهیمی^۴. بنت الهدی رضایی سرخایی^۵

۱. حسابدار شهرداری منطقه دوشهررداری، بندرعباس، ایران

۲. حسابداری شهرداری منطقه دو، بندرعباس، ایران

۳. کارشناس نوسازی شهرداری منطقه دو، بندرعباس، ایران

۴. کارشناس امور حقوقی و قراردادهای شهرداری منطقه سه، بندرعباس، ایران

۵. کارشناس روابط عمومی شهرداری منطقه سه، بندرعباس، ایران

چکیده

از مسائل و موضوعات مهمی که در حوزه مطالعات شهری و برنامه‌ریزی شهری در سطح جهانی مطرح شده است بحث مربوط به رابطه حقوق شهروندی و مدیریت شهری است. شهرها به عنوان مراکز سکونت دارای کالبد و کارکردهای متفاوتی هستند. مشکل‌گیری عناصر کالبدی در شهرها و ایفای نقش‌های متعدد نیز به وسیله بازیگران عرصه سیاسی و اجتماعی رقم می‌خورد. شکل‌بندی و نقش دادن به بازیگران متفاوت عرصه شهری از جمله دولت، مردم، نهادهای مدنی و قانون‌گذار باعث شده است تا وظایف و تکالیف متقابل و دو سویه بین شهروندان و اداره‌کنندگان امور در سطوح ملی و محلی پدید آید. شهر، شهروند و مدیریت شهری به عنوان مفاهیمی هستند که ارتباط بسیار تنگاتنگ و نزدیکی با یکدیگر دارند.

واژه‌های کلیدی: حقوق شهروندی، قانون شهرداریها، مشارکت شهروندان، حقوق شهروندی، نقش

مکمل

۱. مقدمه:

شهرداری به عنوان بخشی از مدیریت شهر متکی به اراده عمومی تشکیل شده و عهده دار وظایف مربوط به عموم است و مقررات آن وابسته به نظم عمومی است. زندگی به شیوه شهری بر نحوه برقراری ارتباط انسانها با یکدیگر و منطقه ای که در آن سکونت دارند، تاثیر گذار است. اگر شهرنشینان به کمک دولتها و حکومتها نیامده و در حیات مدنی جامعه دخیل نگردد، خطر تمرکز امور، دور شدن از دموکراسی، کاهش کارایی، افزایش هزینه ها، یکسان سازی امور و کاهش خلاقیت و طراوت در زندگی شهری به وجود خواهد آمد. آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی مبنای اجرای عدالت اجتماعی است و فقط در صورت آگاهی مردم از حقوقشان میتوان به ایجاد و تثبیت امنیت و رفاه اجتماعی پایدار و مستمر امیدوار بود. در این رابطه برای رعایت حقوق شهروندی نیاز به همکاری هر چه بیشتر خود شهروندان و مردم محله است.

(۱)

۲. مبانی نظری

شهرها به عنوان مراکز سکونتی دارای کالبد و کارکردهای متفاوتی هستند. شکل گیری عناصر کالبدی در شهرها و ایفای نقش های متعدد نیز به وسیله بازیگران عرصه سیاسی و اجتماعی رقم می خورد. (۴) شکل بندی و نقش دادن به بازیگران متفاوت عرصه شهری از جمله دولت، مردم، نهادهای مدنی و قانون گذار باعث شده است تا وظایف و تکالیف متقابل و دو سویه بین شهروندان و اداره کنندگان امور در سطوح ملی و محلی پدید آید. شهر، شهروند و مدیریت شهری به عنوان مفاهیمی هستند که ارتباط بسیار تنگاتنگ و نزدیکی با یکدیگر دارند. قوانین و مقررات شهری را می توان به عنوان یکی از مهمترین نقاط اتصال بین مدیریت شهری و شهروندان قلمداد نمود. (۶) به تعبیر بهتر بازیگران عناصر اصلی مدیریت شهری در پرتو قوانین و مقررات شهری ضمن تعریف نقش برای خود و سایر اعضا می توانند شهروندان را در اداره امور مشارکت دهند و مفهوم شهروندی و حقوق شان را محقق سازند. از دید شهری موضوع حقوق شهروندی، روابط مردم شهر، حقوق و تکالیف آنان در برابر یکدیگر و اصول و هدفها و وظایف و روش انجام آن است. در واقع حقوق شهروندی آمیخته است از وظایف و مسئولیت های شهروندان در قبال یکدیگر، شهر و دولت یا قوای حاکم و مملکت و همچنین حقوق و امتیازاتی که وظیفه آن حقوق بر عهده مدیران شهری، دولت یا به طور کلی قوای حاکم می باشد. حقوق شهروندی از دو واژه حقوق و شهروندی تشکیل شده است در این خصوص با فرهنگ واژه ها فارسی حقوق جمع حق ها در معنای راستی ها، درستی ها، بهره ها، وظایف، تکالیف، مواجب شهریه ها، سلطنت و تسلط استقلالی و یا قراردادی و غیر قراردادی اشخاص بر اشخاص یا اشیا آمده است. (۵) هم چنین شهروند نیز به معنای کسی که اهل یک شهر یا کشور به شمار می آید و از حقوق متعلق به آن برخوردار می شود مد نظر قرار گرفته است در اصطلاح حقوق شهروندی عبارت است از مجموعه ای از حقوق و امتیازهایی که در نظام حقوقی یک کشور به شهروندان آن با لحاظ

نمودن دو اصل کرامت انسانی و منع تبعیض در راستای فراهم سازی زمینه رشد شخصیت فردی و اجتماعی آنها تعلق می گیرد. در دین مبین اسلام نیز رعایت حقوق شهروندی مد نظر قرار گرفته است در گفتار و سنت پیامبر اکرم و کردار ائمه اطهار نیز احترام و رعایت چنین حقوقی در کانون توجه قرار گرفته است. هم چنین از نقطه نظر امام خمینی (ره) حقوق شهروندی موهبتی الهی می باشد که هیچ مقامی حق سلب آن را ندارد و تفاوت های بشری نمی تواند در کیفیت و کمیت آن اثرگذار باشند. (۷-۵)

۳. روش شناسی تحقیق

هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش و جایگاه مدیریت شهری در ارتقاء حقوق شهروندی می باشد. روش پژوهش مطالعه و جمع آوری مطلب بوده و نتایج بیانگر این مطلب می باشد که مدیریت شهری می تواند با آموزش حقوق شهروندی و تشویق شهروندان به پیگیری حقوق خویش، اتخاذ رویکرد شهروند مداری و ایجاد فضای گفتگو میان شهروندان و مدیران شهری است.

۴. بحث

۴-۱- حقوق مدنی و جایگاه مکمل

حقوق مدنی مهمترین انواع حقوق شهروندی را تشکیل می دهد که از جلوه های متعدد نیز برخوردار می باشند حقوق مدنی از آزادی افراد محافظت می کند. در ضمن مطابق با مواد ۶ تا ۲۷ میثاق بین المللی حقوق مدنی در زمره مصداق های حقوق مدنی است. (۸)

۴-۲- حقوق رفاهی

انواع حقوق شهروندی را حقوق رفاهی تشکیل می دهد در این خصوص تمامی شهروندان حق دارند که از رفاه اولیه برخوردار باشند و از منظر اقتصادی توانایی نیازهای اساسی زندگی خود از جمله در حوزه های مسکن، شغل، مواد غذایی، پوشاک، سلامت و بهداشت را داشته باشند (۶-۴)

۴-۳- حقوق فرهنگی

حق برخورداری از سواد و تحصیلات به عنوان زیربنای حقوق شهروندی در میان حقوق فرهنگی شهروندان به شمار می آید.

یکی از مهمترین مصداق حقوق شهروندی عبارتند از:

مصادیق حقوق اصلی فرهنگی شهروندی: این دسته از حقوق مشتمل بر حق مالکیت معنوی، آزادی مذهب، مشارکت فرهنگی و ارتقای علمی است. مصادیق حقوقی تبعی فرهنگی شهروندی: این دسته از حقوق مشتمل بر آزادی بیان و حق دسترسی آزادانه به اطلاعات است. (۳)

۴-۴- حقوق بهداشتی

هدف حقوق مذکور تضمین سلامت آحاد شهروندان و محیط زیست پیرامون است. بدین ترتیب شهروندان حق برخورداری از امکانات لازم به منظور حفظ سلامتی و بهداشت خود را دارند علاوه بر آن بهداشت محیط زیست پیرامون باید به گونه ای باشد که منجر به آلودگی و آسیب به سلامت شهروندان نشود. (۲)

۴-۵- نقش مکمل شهرداری‌ها در حوزه حقوق شهروندی

ماده ۵۵ قانون شهرداریها ۱۳۳۴ می‌باشد این ماده قانونی که در مقام احصای تکلیف شهرداریها می‌باشد اجرای حقوق شهروندی را نیز مشمول توجه قرار داده است. به بیانی روشن تر مطابق ماده قانونی یادشده تکالیف شهرداری‌ها و اجرای حقوق شهروندی دو مفهوم در هم تنیده هستند که نمی‌توان آن‌ها از یکدیگر جدا دانست. (۵)

۴-۶- حقوق بهداشتی و سلامت شهروندان

یکی دیگر از رسالت‌های که شهرداریها در عرصه حفظ بهداشت و سلامتی شهروندان به مدیریت پسماندها ارتباط پیدا می‌کند در این خصوص طبق ماده ۷ قانون مدیریت پسماند ۱۳۸۳ مدیریت پسماندها در شهرها به عهده شهرداری‌ها می‌باشد. هم چنین به موجب بند ۳ ماده ۵۵ شهرداریها موظف به جلوگیری از فروش اجناس فاسد و معدوم نمودن آنها می‌باشد در ضمن به موجب بند ۲۰ ماده ۵۵ شهرداری‌ها وظیفه دارند تا از تاسیس تمام مشاغل و کسب‌هایی که دود، عفونت و یا تجمع حشرات و جانوران را به وجود می‌آورند خودداری کنند. (۴-۱)

۴-۷- حقوق رفاهی شهروندی

قانونگذار طیف متنوعی از تکالیف را در حوزه رعایت حقوق اقتصادی متوجه شهرداری نموده است به طور مثال به موجب بند ۱۱ ماده ۵۵ یکی از تکالیف شهرداری‌ها نظارت و مراقبت در صحت اوزان و مقیاس‌ها شناسایی شده است. (۶)

۴-۸- مدیریت شهری

مقررات جاری حمایت کافی و شایسته‌ای را از زیان دیده در قبال مسئولیت مدنی شهرداری به عمل نیاورده است و به زیان دیده تنها حق مراجعه به کارمند و عامل مستقیم زیان را اعطا می‌کند و مسئولیت مدنی شهرداری را امری استثنایی و دارای قیود بسیار دانسته است (۷)

۵. نتیجه گیری

مدیریت شهری علاوه بر آنکه مسئول برقراری توزیع عادلانه امکانات شهری است با هدایت تحولات کالبدی شهر، رسالت حفظ محیط زیست و سلامتی زندگی شهری، زیبایی سیمای شهر، ایجاد فضاهای عمومی جهت برقراری ارتباطات و تعاملات شهروندان و گستره ای از همه ی وجوه زندگی شهری را نیز عهده دار است. درواقع این نگاه ضمن اشاره به حقوق شهروندی مدون و قانونی در نگاه کلی تر به رفتارهای اجتماعی و اخلاقی می پردازد که اجتماع از شهروندان خود انتظار دارد. پس بنابراین می توان بیان کرد دریافت این مفاهیم شهروندی نیازمند فضایی مناسب برای گفتگو و مشارکت مردم با نقطه نظرات متفاوت و نظارت عمومی است. براین اساس، لازم است مکانیسم های مشارکت مطلوب شهروندی برای نیل به توسعه پایدار شهری ارائه شود بدین منظور باید الگوی مشارکت به عنوان ماده ای مجزا در منشور حقوق شهروندی، در مراحل پیش از طراحی، سرمایه گذاری و اجرای طرح های توسعه شهری اضافه شود.

فهرست منابع و مآخذ

۱. پور اصغر، ف. زحمتکش، ف (۱۳۸۷) ارزیابی راهبردی محیط زیست رهیافتی جهت ارتقای شاخص های توسعه پایدار در ایران.
۲. رحیمی سکه روایی، محمد (۱۳۹۴)، مبانی مسئولیت مدنی شهرداری در جبران خسارت های شهروندان، نشریه مدیریت شهری نوین، شماره ۱۰، ص ۹۷-۱۲۵.
۳. احمدی، ایرج. جایگاه حقوق فردی شهروندی در فقه و نظام حقوقی ایران. فصلنامه حقوق پزشکی، شماره ۱۳، ص ۷ تا ۲۲.
۴. توحیدی، احمدرضا (۱۳۸۴) حقوق بشر و تحولات آن در جهان معاصر، نشریه رواق اندیشه، شماره ۴۸ ص ۷۷ تا ۹۵.
۵. شیرابه پسماندهای خانگی سلامت شهر سمنان را تهدید می کند (۱۳۹۷) خبرگزاری تسنیم.
۶. میرباقری طباطبایی مهرآبادی، فاطمه سادات و خزایی، احمدرضا (۱۳۹۸)، حقوق شهروندی از نگاه فقهی، نشریه اخلاق زیستی، شماره ۳۱، ص ۱۰۶-۱۱۹.
۷. کاظمیان، غلامرضا، رضوانی، نوید. (۱۳۸۲) امکان سنجی واگذاری وظایف جدید به شهرداری ها.
۸. بحرینی، سید حسن (۱۳۸۰) توسعه شهری پایدار: از فکر تا عمل، فصلنامه محیط شناسی، شماره بیست و هفتم.